

Sygn. akt III CSK 16/15

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 listopada 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Gudowski (przewodniczący)

SSN Anna Kozłowska

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa R. W.
przeciwko Gminie Miasta T.
przy uczestnictwie Prokuratury Okręgowej w T. i interwenienta
ubocznego po stronie pozwanej K. K.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 18 listopada 2015 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 2 września 2014 r.,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Powód R. W. domagał się zasądzenia na swoją rzecz od pozwanej Gminy Miasta T. kwoty 304.511,60 zł tytułem odszkodowania wraz z odsetkami ustawowymi i kosztami procesu.

Sąd Okręgowy w T. wyrokiem z dnia 26 lutego 2014 r. zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 133.854,35 zł z odsetkami ustawowymi od dnia wydania tego orzeczenia, umorzył postępowanie w zakresie żądania zapłaty kwoty 86.975 zł, oddalił powództwo w pozostałej części i rozstrzygnął o kosztach procesu.

Sąd ten ustalił, że W. W. w dniu 19 kwietnia 2006 r. złożył ustnie wobec Kierownika Urzędu Stanu Cywilnego w T. - K. K. oświadczenie ostatniej woli, powołując powoda - nienależącego do kręgu spadkobierców ustawowych - do całego spadku. Sąd Rejonowy w D. postanowieniem z dnia 25 czerwca 2009 r. stwierdził, że spadek po zmarłym w dniu 13 lutego 2007 r. W. W. nabyli jego spadkobiercy ustawowi; jednocześnie uznał, że testament allograficzny z dnia 19 kwietnia 2006 r. jest nieważny z uwagi na złożenie przez spadkodawcę oświadczenia woli wobec osoby urzędowej bez zachowanie wymagania równoczesnej obecności dwóch świadków.

Oceniając tak ustalony stan faktyczny, Sąd Okręgowy uznał, że opisane zachowanie Kierownika Urzędu Stanu Cywilnego w T. mieściło się w ramach wykonywania przez pozwaną Gminę władzy publicznej i naruszyło art. 951 § 1 i 2 k.c. a jego skutkiem było niezyskanie przez powoda majątku spadkowego, który przypadłby mu na podstawie testamentu allograficznego, gdyby nie został on uznany za nieważny. Tym samym spełnione zostały przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanej, przewidziane w art. 417 § 1 k.c.

Przy ustaleniu wysokości należnego powodowi odszkodowania należało uwzględnić wartość zapisu dokonanego w testamencie na rzecz żony spadkodawcy, obciążenia z tytułu podatku od spadku i darowizn oraz roszczenia uprawnionych do zachowku. Poniesiona przez powoda z tego tytułu szkoda zamknęła się kwotą 133.858,35 zł i w tym zakresie powództwo zasługiwało na uwzględnienie. Cofnięcie powództwa co do kwoty 86.975 zł uzasadniało umorzenie postępowania w tym zakresie, a w pozostałej części podlegało ono oddaleniu jako bezzasadne.

Sąd Apelacyjny wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną zmienił wyrok Sadu Okręgowego w ten sposób, że zasądzoną od pozwanej na rzecz powoda kwotę 133.854,35 zł obniżył do kwoty 133.242,75 zł, oddalił apelację pozwanej w pozostałej części oraz w całości apelację powoda i orzekł o kosztach procesu za obie instancje. Sąd Apelacyjny podzielił przyjęte za podstawę zaskarżonego orzeczenia ustalenia faktyczne i ich ocenę prawną. Uznał za uzasadnioną jedynie niewielką korektę zasądzonego odszkodowania przez pomniejszenie go o kwotę 611,60 zł uiszczoną przez powoda tytułem długów spadkowych przed wszczęciem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku.

Pozwana w skardze kasacyjnej skierowanej przeciwko rozstrzygnięciu oddalającemu jej apelację, opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego (art. 398 § 1 pkt 1 k.p.c.), zarzuciła błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie:

- art. 951 § 1 i 2 k.c. w związku z art. 417 § 1 k.c. przez przyjęcie, że na Kierownika Urzędu Stanu Cywilnego w T. spoczywał obowiązek zapewnienia obecności przybranych przez testatora świadków testamentu alograficznego w chwili składania oświadczenia ostatniej woli a naruszenie tego obowiązku stanowi niezgodne z prawem zachowanie funkcjonariusza samorządowego przy wykonywaniu władzy publicznej oraz

-art. 417 § 1 k.c. przez uznanie, że pozwana Gmina odpowiada za szkodę powoda wynikającą z nieważności testamentu alograficznego pomimo braku przesłanki niezgodnego z prawem działania (zaniechania) Kierownika Urzędu Stanu Cywilnego w T. przy wykonywaniu władzy publicznej.

Powołując się na tak ujętą podstawę kasacyjną, wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego i oddalenie powództwa w całości, ewentualnie o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

U podstaw zaskarżonego wyroku legło stwierdzenie, że zasadność dochodzonego roszczenia podlega ocenie w płaszczyźnie art. 417 § 1 k.c. Odnosząc się do przewidzianych w tym przepisie przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej, Sąd Apelacyjny uznał, że udział kierownika urzędu stanu cywilnego w sporządzeniu testamentu alograficznego mieści się w zakresie

wykonywania władzy publicznej przez jednostkę samorządu terytorialnego, zaś odebranie przez tę osobę urzędową oświadczenia ostatniej woli spadkodawcy bez jednoczesnej obecności dwóch świadków stanowi działanie niezgodne z prawem. Podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty, zmierzające do podważenia powyższej oceny, nie mogły wyrzeć zamierzonego skutku.

W doktrynie i orzecznictwie podkreśla się - co prawidłowo dostrzegł Sąd Apelacyjny - że wykonywanie władzy publicznej nie ogranicza się do sfery wykonywania ściśle pojętego *imperium*. Wskazuje się, że w ramach tych mieszczą się wszelkie formy wykonywania tzw. zadań publicznych, nawet tych, które są pozbawione elementu władczeoego wpływania na sytuację prawną jednostki, a więc także czynności o charakterze porządkowym, organizacyjnym lub inne czynności faktyczne realizowane w wykonywaniu kompetencji przez upoważnione do tego osoby, jeżeli należą do właściwości organów władzy publicznej. W konsekwencji przyjmuje się, że stan rzeczy, w którym zadania publiczne państwa nie są wykonywane albo są wykonywane nieprawidłowo, stawiający jednostkę - pozbawioną uprawnień i środków ochrony - w sytuacji przymusu faktycznego, jako obciążający władzę publiczną, powinien rodzić jej odpowiedzialność odszkodowawczą na podstawie art. 417 i nast. k.c. Trzeba odnotować, że w piśmiennictwie pojawiły się wypowiedzi wskazujące wprost na to, że osoba urzędowa wymieniona w art. 951 § 1 k.c., uczestnicząc w sporządzeniu testamentu allograficznego, powinna być traktowana jako wykonująca władzę publiczną w rozumieniu art. 417 § 1 k.c. Skład orzekający w pełni aprobuje to zapatrywanie.

Konstrukcja testamentu allograficznego służy możliwości uzyskania przez członków społeczności lokalnych pomocy fachowego czynnika urzędowego i stworzenia im większej pewności dokonania ważnego rozrządzenia na wypadek śmierci (zob. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 27 września 1991 r., III CZP 61/91, OSNCP 1992, nr 4, poz.49 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 1977 r., IV CR 494/77, OSNCP 1978, nr 11, poz. 208). Udział osoby urzędowej w sporządzeniu tego testamentu przybiera formę działania publicznoprawnego; jest on obligatoryjny, jeżeli uprawniony zgłosi zamiar sporządzenia takiego testamentu.

Na osobie urzędowej - w przeciwieństwie do świadków - spoczywa obowiązek czuwania nad zachowaniem warunków formalnych testamentu, określonych w art. 951 k.c. (zob. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 1994 r., III CZP 152/94, OSNCP 1995, nr 3, poz. 50). Osoba ta, wezwana do udziału w sporządzeniu testamentu, ma obowiązek - co wynika z jednoznacznego brzmienia art. 951 § 1 k.c. - odebrać oświadczenie ostatniej woli spadkodawcy w obecności jednoczesnej dwóch świadków. Nie ma ona - rzecz jasna - obowiązku zapewnienia udziału świadków w tej czynności, a jedynie skontrolowanie, czy są oni obecni przy jej dokonywaniu, gdyż bez zachowania tego warunku testament allograficzny jest nieważny. Wbrew zarzutowi skarżącej, Sąd Apelacyjny nie dokonał w tym zakresie innej, wadliwej, wykładni art. 951 § 1 k.c., lecz uznał, że Kierownik Urzędu Stanu Cywilnego w T. naruszył przewidziany w tym przepisie obowiązek przyjęcia oświadczenia ostatniej woli spadkodawcy przy jednoczesnej obecności dwóch świadków, co - przy braku możliwości konwersji wadliwie sporządzonego testamentu alograficznego na ważny testament ustny - otworzyło powodowi możliwość skutecznego zgłoszenia przeciwko pozwanej Gminie roszczenia odszkodowawczego za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu władzy publicznej.

Skoro zarzuty skarżącej oparte zostały na odmiennych - wadliwych - założeniach, skarga kasacyjna nie mogła zostać uznana za usprawiedliwioną.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.